

MARC DE BEL

MARIE

CODENAAM JEANNE

Vanaf 15 jaar
Eerste druk: februari 2017

© 2017, Marc de Bel en Van Halewyck
Van Halewyck maakt deel uit van Pelckmans uitgevers nv
(www.pelckmansuitgevers.be, Brasschaatsteenweg 308, 2920 Kalmthout, België)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in geval van wettelijke uitzondering. Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored or made public by any means whatsoever, whether electronic or mechanical, without prior permission in writing from the publisher.

Blz. 6-7: Den Haag, Koninklijke Bibliotheek / blz. 91: Collectie Huis van Alijn, Gent /
blz. 233: Bundesarchiv / blz. 249: Bundesarchiv / blz. 267: Wisconsin Historical Society /
blz. 366: Collectie Huis van Alijn, Gent / blz. 398: Photo Archive, Yad Vashem, Jerusalem /
blz. 451: Collectie Huis van Alijn, Gent / blz. 452, eerste foto: Collectie Huis van Alijn, Gent /
blz. 454, Adelaïde Hautval: Photo Archive, Yad Vashem, Jerusalem / blz. 455, Marie: *De Belgische adel in het verzet*, uitgeverij Lannoo, 2003, p. 194 / blz. 455, Stella Nikiforowa: Stella Nikiforowa.

Bij de samenstelling van dit boek hebben wij teksten en illustraties ontleend waarvan wij de bron niet hebben kunnen achterhalen. Mogelijke rechthebbenden kunnen zich tot de uitgever wenden.

Omslagontwerp en boekverzorging: Filip Coopman (tinxz.be)

D/2017/7104/30
ISBN 978 94 6131 629 5
NUR 285

vanhalewyck.be

[vanhalewyck](https://www.facebook.com/vanhalewyck)

[vanhalewyck](https://twitter.com/vanhalewyck)

[van_halewyck](https://www.instagram.com/van_halewyck)

MARC DE BEL

MARIE

CODENAAM: JEANNE

Van Halewyck

Dit boek is gebaseerd op ware gebeurtenissen die zich tijdens de Tweede Wereldoorlog in een dorp in Vlaanderen hebben afgespeeld. Veel van wat in dit boek wordt verteld, heeft dus echt plaatsgevonden. Ook de meeste personages hebben werkelijk bestaan, andere zijn een mix van verschillende personen en nog andere zijn louter fictief of geromantiseerd, want soms is iets te waar om mooi te zijn.

‘Wit... zwart... Ach, net zoals de tijd een foto vergeelt, wordt met het ouder worden alles grijzer. Niet alleen ons haar, maar ook wat eronder zit en wat ons geheugen nog niet heeft weggezeefd. Veel van wat is gebeurd, lost op in de steeds dikker wordende mist der vergetelheid, die uiteindelijk na al die jaren ook het vuur van de haat en de wrok dooft. Maar het verdriet en het gemis blijven voor altijd pijnlijk smeulen in je hart.’

– Paula Pypen –

‘We kunnen nu een vredig oord betreden door ons te bevrijden van het juk van onze herinneringen, maar als we afstand ervan doen, is dat opdat ze niet met ons zouden verdwijnen.

*Het intense leed is humus geworden. De jaren hebben er ellen teel-
aarde overheen gelegd. Zoals bij een plant zijn mijn wortels weer begin-
nen te groeien in die verse aarde. Ik heb de tijd zijn werk laten doen.’*

– Barones Lily de Gerlache de Gomery –

*‘Het beste politieke wapen is vrees. Wreedheid creëert respect. Velen ha-
ten ons allicht. Maar wij vragen hun vriendschap niet, maar hun angst.’*

– Reichsführer Heinrich Himmler –

‘De gedachte aan vernietiging door arbeid is de beste.’

– Minister van Propaganda in nazi-Duitsland Joseph Goebbels –

Bekanntmachung für das besetzte Gebiet

vom 10. 5. 1940

Auf Grund der mir vom Oberbefehlshaber der Heeresgruppe itache Ich bekannt

- I. Die Deutsche Wehrmacht gewährleistet den Einwohnern volle Sicherheit ihrer Person und ihres Eigentums. Wer sich tapfer und feindlich verhält, hat nichts zu befürchten.
- II. Gewalttaten und Sabotageakte sind mit den schwersten Strafen bedroht. Als Sabotage wird auch jede Beschädigung oder Entziehung von Erdbebenrisseisen, kriegswichtigen Vorräten und Anlagen aller Art sowie das Abreißen und Beschädigen angeschlagener Bekanntmachungen gewertet. Unter dem besonderen Schutz der Deutschen Wehrmacht stehen: Gas-, Wasser- und Elektrizitätswerke, Eisenbahnen und Schleusenanlagen sowie Kunstschatze.
- III. Die Abgabe von Schusswaffen und Kriegegerät ist durch besondere Bekanntmachung angeordnet. Für Erinnerungswaffen ohne Gebrauchswert gilt diese Anordnung nicht. Jagdschusswaffen sind unter Kennlichmachung von Name, Beruf und Wohnung des Eigentümers bei dem für die Aufbewahrung verantwortlichen Bürgermeister abzuliefern.
- IV. Kriegesgeheimlich gehandelt wird:
 1. jede Unterstützung nichtdeutscher Militärpersonen im besetzten Gebiet;
 2. jede Hilfe bei der Flucht von Zivilpersonen in das nichtbesetzte Gebiet;
 3. jede Nachrichtenermittlung an Personen oder Behörden außerhalb des besetzten Gebietes zum Schaden der Deutschen Wehrmacht und des Reiches;
 4. jeder Verkehr mit Kriegsgefangenen;
 5. jede Beleidigung der Deutschen Wehrmacht und ihrer Befehlshaber;
 6. das Zusammenrufen auf der Straße, das Verbreiten von Flugchriften, die Veranstaltung von öffentlichen Versammlungen und Aufzügen, die nicht vorher von einem deutschen Befehlshaber genehmigt worden sind, sowie jede andere deutschfeindliche Kundgebung;
 7. Verleitung zur Arbeitseinstellung, böswillige Arbeitseinstellung, Streik und Aussperrung.
- V. Die Staats- und Kommunalbehörden, Polizei und Schulen haben weiterzuarbeiten. Sie dienen damit der eigenen Bevölkerung. Ihre Leiter sind für loyales Verhalten gegenüber der Besatzungsmacht verantwortlich. Die im öffentlichen Dienst arbeitenden Personen erhalten ihre bisherigen Bezüge weiter.
- VI. Alle gewerblichen Betriebe, Handelsgeschäfte und Banken sind im Interesse der Bevölkerung offenzuhalten. Grundlose Schließen sind geahndet.
- VII. Im Interesse einer geordneten und gleichmäßigen Versorgung der Bevölkerung hat jedes Handeln von Waren des täglichen Bedarfs (jede übermäßige Bevorratung) zu unterbleiben. Handeln wird als Sabotage gewertet. Der für den täglichen Lebensbedarf der Zivilbevölkerung nötige Verkehr, insbesondere auch der Marktverkehr, wird, soweit es die militärischen Verhältnisse zulassen, nicht unterbunden werden. Produzenten und Händler mit Waren des täglichen Bedarfs haben ihre Tätigkeit fortzusetzen und die Waren dem Verbrauch zuzuführen.
- VIII. Die Erhöhung von Preisen und Entgelten jeder Art sowie von Löhnen über den Stand vom Tage der Besetzung hinaus ist verboten, soweit nicht Ausnahmen ausdrücklich zugelassen sind.
- IX. Das Umrechnungsverhältnis beträgt:

für die Niederlande: 1 niederländischer Gulden	1,20 RM.
für Belgien: 1 Belga	0,30 RM.

Die Anwendung eines anderen Umrechnungskurses ist strafbar. Für deutsche und landeseigene Währung besteht Annahmepflicht.
- X. Die Truppe und ihre Angehörigen werden ihre Käufe und ihre Arbeitsaufträge usw. bar bezahlen. Nur bei Beträgen über 500 RM. werden an Stelle der Barzahlung Leistungsbescheinigungen ausgestellt und von der deutschen Militärverwaltung eingelöst werden.

Der Oberbefehlshaber der Heeresgruppe

Bekendmaking voor het bezette gebied

dd 10 Mei 1940

Bij machtiging van den Opperbevelhebber van het Duitse Leger maak ik bekend:

- I. De Duitse Weermacht waarborgt de inwoners volledige veiligheid van persoon en eigendom. Wie zich stoutig en vreedzaam gedraagt, heeft niets te vrezen.
- II. Gewelddaden en sabotageakten worden met de zwaarste straffen bedruigd. Als sabotage wordt ook beschouwd: elke beschadiging of het achterhouden van oogstprodukten, voorraden en installaties aller aard, die voor het bezettende leger van belang zijn, evenals het afscheuren of beschadigen van plakbrieven of bekendmakingen. Onder bijzondere bescherming van de Duitse Weermacht staan: gas-, water- en elektriciteitswerken, spoorwegen en sluizen evenals kassichekken.
- III. De inlevering van wapens en oorlogstrijk is door bijzondere bekendmaking bevolen. Voor herinneringswapens, buiten gebruik, is deze verordening niet van kracht. Jachtgeweren zijn onder opgave van naam, beroep en woonplaats van den eigenaar bij den burgemeester in te leveren, die voor de bewaring verantwoordelijk is.
- IV. Door het krijgsgerecht wordt gestraft:
 1. Elke ondersteuning van nietduitsche militairen in het bezette gebied.
 2. Iedere hulp verleend aan burgers, welke het bezette gebied willen ontvluchten.
 3. Elke inlichting, verschaft aan personen of instellingen buiten het bezette gebied, welke de Duitse Weermacht of het Rijk zoo kunnen schaden.
 4. Elk verkeer met krijgsgevangenen.
 5. Elke belediging van de Duitse Weermacht en van haar bevelhebbers.
 6. Samenkomsten op de straat, het verspreiden van vlugschriften, het beleggen van openbare vergaderingen en optochten, welke niet van tevoren door een Duitse bevelhebber toegelaten zijn, evenals elke andere duitschvijandige betoeging.
 7. Oproering tot staking, het meedwilige nederleggen van den arbeid, werkstaking, en het verhinderen van werkwillige elementen.
- V. De staats- en gemeentebesturen, politie en scholen zijn verplicht, op normale wijze verder te werken. Hiermede wordt de eigen bevolking gediend. De leiders dazer instellingen zijn voor loyale boodig ten overstaan van de bezettende macht verantwoordelijk. De personen aangesteld in openbare dienst zullen hunne wedde verder genieten.
- VI. Alle nijverheidsinstellingen, handwerkszaken en banken zijn in het belang der bevolking open te houden. De sluiting dazer zonder geldige reden wordt gestraft.
- VII. In het belang van een goede en gelijkmatige bevoorrading der bevolking is het hamsteren van waren of van artikelen voor het dagelijksch gebruik (elke overmatige bevoorrading) straf verboden. Elke handeling in strijd met deze wordt als sabotage beschouwd en bestraft. Het voor de dagelijksche levensbehoeften van de burgerbevolking noodige verkeer, bijzonder ook het markerverkeer, zal, inzoverre de militaire verboddingen het toelaten, niet gehinderd worden. Producenten en handelaars van levensnoodwendige artikelen zijn verplicht, hun bedrijf als voortaan af te oefenen en hunne waren aan de verbruikers af te leveren.
- VIII. De verhooging van prijzen en vergoedingen van elken aard evenals van luonen boven het peil, op den dag der bezetting vastgesteld, is verboden, inzoverre geen uitzonderingen uitdrukkelijk toegelaten zijn.
- IX. De wisselkoers wordt als volgt vastgelegd:

Voor Rijsnederland:	1 Gulden = 1,50 Reichsmark
Voor België:	1 Belgje = 6,50 Reichsmark

De toepassing van een andere wisselkoers wordt gestraft. Duitse evenals tuhwesche gidsaanden moeten aangenomen worden.
- X. De Weermacht en de personen daartoe behoorende, zullen hunne inkoopten comptant betalen. Dit geldt eveneens voor de door de burgerbevolking geleverden arbeid. Slechts bij bedruagen, hooger dan 50 Reichsmark, of een daarmee gelijkstaand bedrug, zal de betaling door de Duitse militaire overheden getuween op vertoon van bescholden door de Duitse Weermacht afgeleverd.

De Opperbevelhebber der Legargroep

INHOUD

Deel 1. Meenbeek, Pasen 1944	15
Deel 2. Meenbeek, 28 april 1944	59
Deel 3. Meenbeek, juli 1944	103
Deel 4. Meenbeek, 30 juli 1944	123
Deel 5. Brussel, augustus 1944	155
Deel 6. Ravensbrück, september 1944	191
Deel 7. Ravensbrück, januari 1945	341
Deel 8. Ravensbrück, april 1945	377
Deel 9. Malmö, mei 1945	429
Deel 10. Meenbeek, juni 1945	435
Nawoord	447
Zwarte epiloog	449
Witte epiloog	451
Boeken in dit boek	456
Liedjes in dit boek	457
Met dank aan	460

Zilverhoeve

Biezegem

Biezegemstraat

vijver

kerk

KLOOSTERBOS

Dokter Puts

meisjesschool

hoeve Werckx

St Wit Konijn

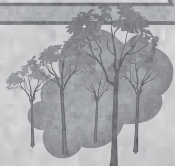
Meenbeek

kerk

Kapelstraat

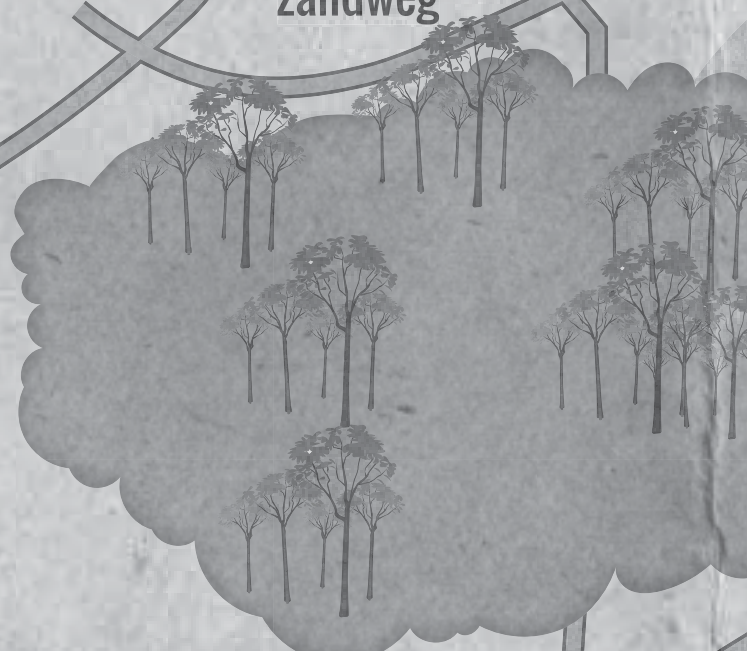
voetbalplein

ROZENKOUTER

Rozenkouterstraat

zandweg

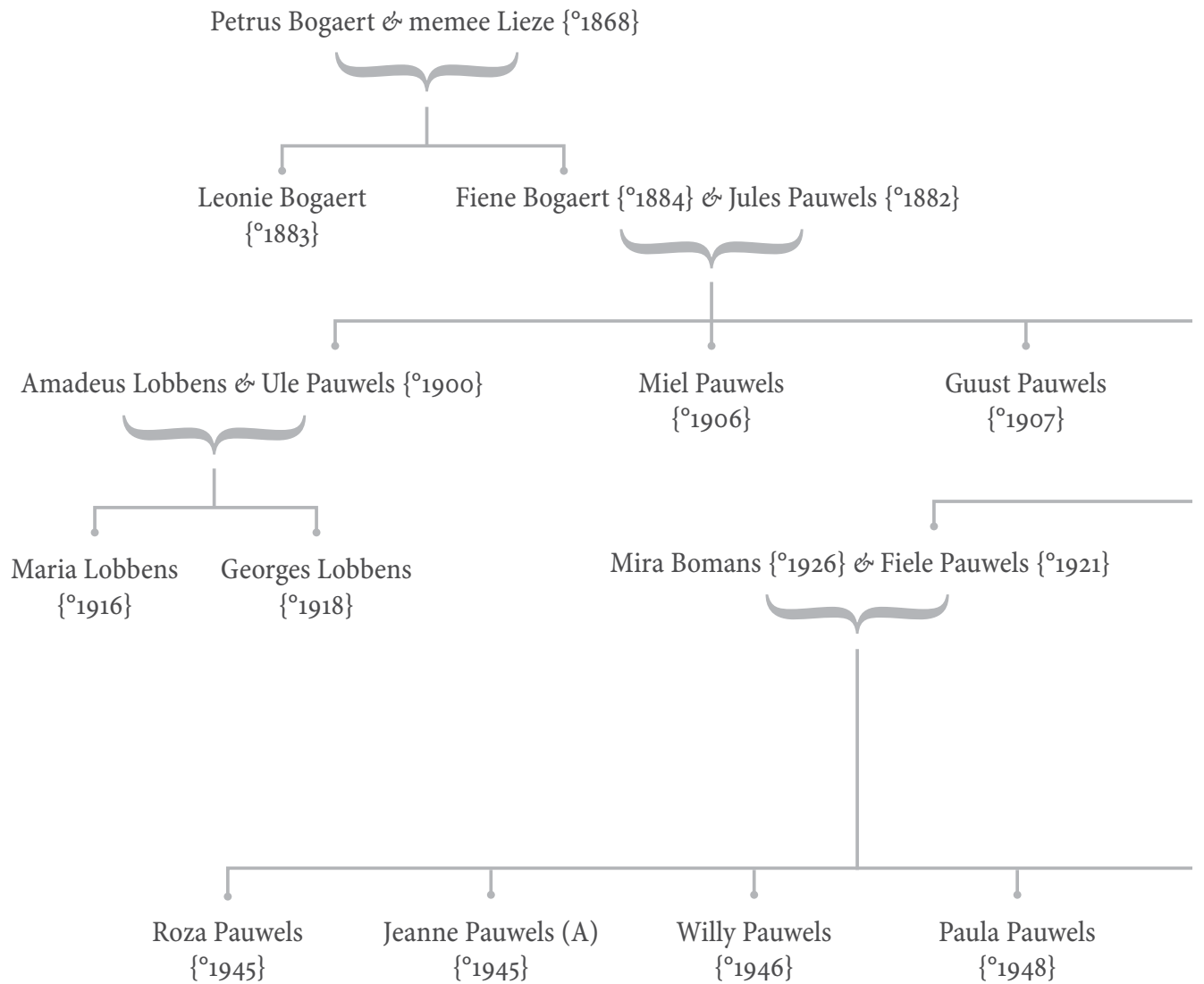

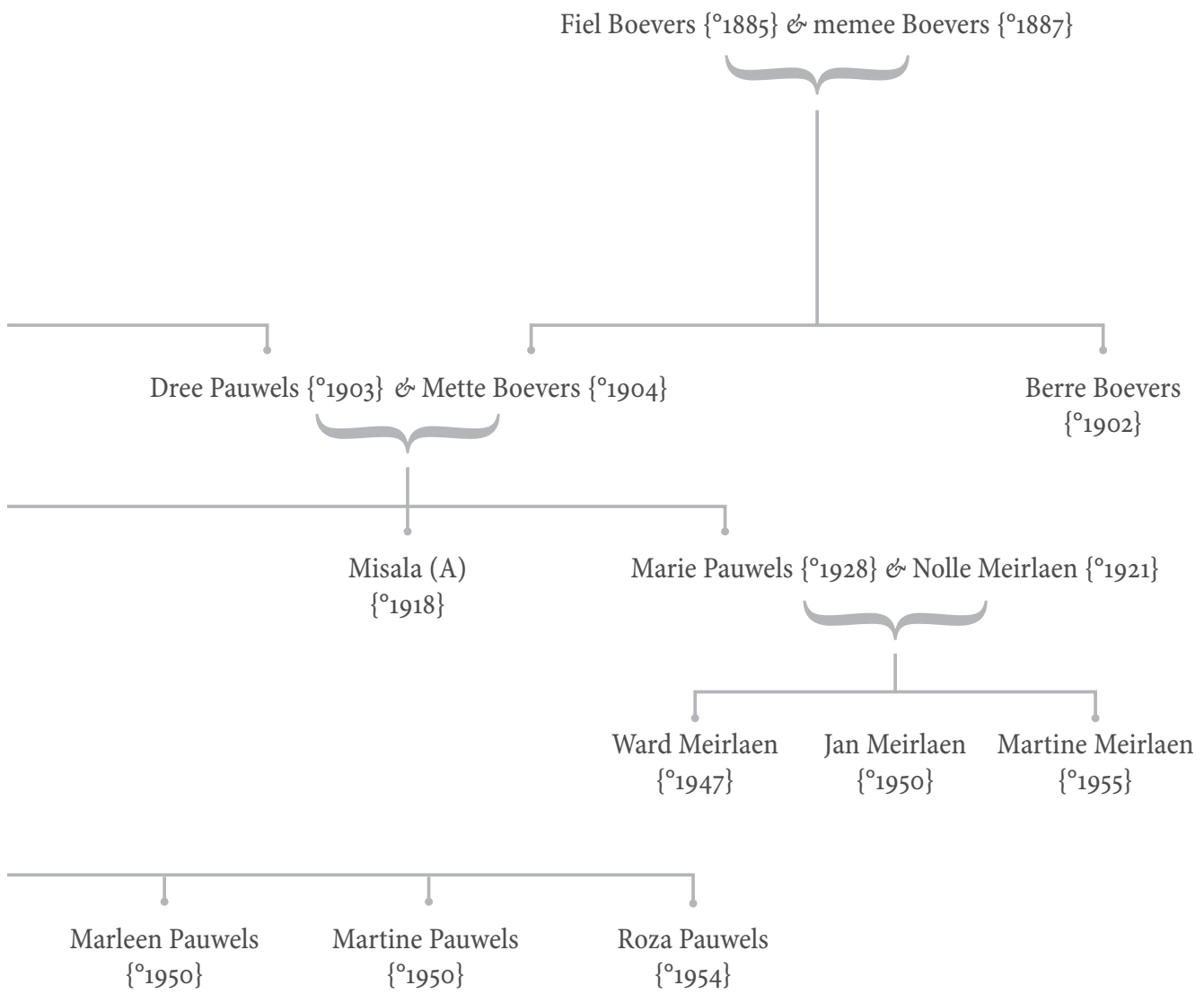
Meenbeek

ten tijde van
WERELDOORLOG II

STAMBOOM VAN DE FAMILIE PAUWELS

DEEL 1

MEENBEEK,

PASEN 1944

Zaterdag 8 april 1944

Net als ik begin te schrijven in dit poëziealbum, dat ik vandaag van Fiele voor mijn zestiende verjaardag heb gekregen, fluit in de klimroos, die het kakhuis tussen de lege paardenstal en de oude appelboom helemaal heeft overgroeid, een merel.

Fluitende merels brengen geluk, beweert memee Lieze. Of dat waar is of stom bijgeloof, weet ik niet. Met memee Lieze weet je immers nooit. Zeker niet als ze in 't Fluitgat, het café van oma Fiene en tante Leonie, wat borrettjes te veel heeft gedronken. Haar pretoogjes kijken je dan altijd diepzinnig aan, en ook wat vochtig en triest. Vooral als ze dan vertelt over de oorlog. Niet deze oorlog, die vier jaar geleden op 10 mei is begonnen, maar de Grote Oorlog, zoals zij die noemt. Die smerige rotoorlog van '14-'18, waarin mijn opa, Jules Pauwels, is gesneuveld. En ook nonkel Amadeus Lobbens, de man van tante Ule.¹ En nog zo'n tien miljoen anderen, die volgens zuster Elfrieda hun levens voor ons en ons dierbare vaderland hebben gegeven, maar nooit hadden kunnen vermoeden dat die 'moffers', zoals nonkel Berre de Duitsers noemt, hier amper tweeëntwintig jaar later weer met hun kanonnen zouden staan.

Memee Lieze gaat stilaan naar de tachtig, maar ze houdt nog altijd het kleine kruidenierswinkeltje naast café 't Fluitgat in Kruishoutem open. Vroeger, voordat de oorlog uitbrak, gingen we daar veel vaker naartoe, ook al ligt dat een eind van hier. Ik vond dat altijd erg leuk. Zeker als Fiele en ik ons dan elk een grote papieren puntzak met snoep mochten vullen. Memee Lieze heeft de beste smoelentrekkers van heel het land. Fiele heeft eens spottend gezegd dat de moffers

1 Zie Marc de Bel, *Ule. Ik was 14 in 1914*, Van Halewyck, Antwerpen 2014.

daarom België zijn binnengevallen. Vroeger bleven Fiele en ik vaak ook een weekje logeren in Kruishoutem. Niet bij memee Lieze, maar op 't Smoorhof, bij tante Ule en nonkel Berten, die in de Grootte Oorlog zijn been is verloren. Ik vond die vakanties op 't Smoorhof zalig! Zo herinner ik me nog altijd heel goed het openluchtbal in het park van het kasteel van barones della Faille d'Huysse, de toenmalige burgemeesteres van Huise-Lozer, een buurgemeente van Kruishoutem. Zoiets hadden Fiele en ik nog nooit gezien! Ikzelf was nog net iets te jong en niet echt in jongens geïnteresseerd, maar de meisjes van het dorp vielen toen bij bosjes voor de charmes van Fiele. Toen de oorlog uitbrak, werd de sympathieke, sigarenrokende barones Agnes echter uit haar ambt ontzet en meteen door een Duitsgezinde burgemeester vervangen en was het uit met de pret. Ook al had die rotzak van een Hitler een paar jaar daarvoor de Fransen, Engelsen en Italianen plechtig beloofd om enkel Sudetenland bij Duitsland te voegen. Dus konden de toen opgeroepen mannen weer naar huis. Wat later was het echter wel menens en werden Fiele, nonkel Guust en nonkel Miel in allerijl met de trein naar het zuiden van Frankrijk gestuurd om daar, samen met nog een heleboel andere Belgische soldaten, een reserveleger op te richten. Maar zover kwam het niet, want zowel België als Frankrijk gaf zich al snel over aan de Duitse oorlogsmachine. Ik herinner me nog goed hoe we toen opeens van school naar huis mochten en de eerste Duitse vliegtuigen over Meenbeek vlogen. En hoe het hele dorp tijdens die hete meidagen door massa's vluchtelingen vanuit het oosten werd overspoeld. Eerst per auto, dan per fiets en ten slotte met paard en kar of gewoon te voet.

Maar ook die keerden, net als Fiele, nonkel Miel en nonkel Guust, na een tijdje haast allemaal weer naar huis terug. In hun plaats kwamen Duitse soldaten. Die zongen luidkeels van 'Denn wir fahren gegen England!', eisten eten en onze bedden om in te slapen en lieten ons voor de rest gelukkig met rust. Dat was helaas niet overal zo. Zo gingen die moffers in Vinkt nog barbaarser tekeer dan de Godoms ten tijde van Jeanne d'Arc.

De bewoners van de steden, maar vooral die van het platteland, lijden ontzettend onder deze oorlogen. De rondtrekkende legers van de Godoms zaaien overal op hun pad dood en verderf, en kleinere, ongeregelde bendes lopen heele landstreken af, verwoesten den oogst, verbranden de dorpen, brengen overal schrik en ellende. Nergens is men zijn leven een oogenblik zeker. Dag en nacht moet men zich gereed houden, om bij het eerste alarmgelui zijn have en goed te verdedigen of zich uit de voeten te maken.

Zoo is de toestand in Frankrijk als in de eerste maanden van 1429 een meisje van zeventien jaar aan het hof van Karel de Zevende verschijnt en den koning belooft Frankrijk te zullen redden. Zij komt van Domrémy, haar naam is Jeanne d'Arc...

Gelukkig hadden wij hier in Meenbeek dus weinig of geen last van de Fritzen. De meesten bleven ook niet lang, maar vertrokken telkens weer om te gaan sneuvelen in het verre en barkoude Rusland. Er zaten nochtans enkele toffe gasten bij. Getrouwde mannen, die hun vrouw en kinderen misten en ons met tranen in de ogen foto's van hun geliefden lieten zien. Ze hielpen ons ook om bomen te kappen, want de winter van '41-'42 was berekoud. Zo koud dat, toen we eikels voor Nero

gingen rapen, we de bomen van het Steenbos hoorden openbarsten van de vorst. Oskar, een al wat oudere Duitse soldaat die eventjes bij ons op de Steenbeekboshoeve was ingekwartiert en beste maatjes was met Max, onze hond,, stopte mij altijd stiekem chocolade toe. Stiekem, want va wilde niet dat wij ook maar iets van die kerels aannamen, ook al meenden ze het goed.

‘Marie!’

‘Ja, moe!’

‘Ik ga even bij nonkel Miel. Ik blijf niet lang weg. Schil jij intussen de patatten?’

‘Zal ik doen, moe!’

Het is opeens erg stil in huis als moe de voordeur achter zich heeft dichtgetrokken. Op het eeuwige getik van de slinger van de pendule in de woonkamer na. Maar dat hoor ik hier in mijn opkamertje amper.

Ik werp een vlugge blik op het oude schilderij van een weide vol paarden, dat moe vorig jaar op een inboederverkoop voor een prikje heeft gekocht en dat ik voor de barst in de buitenmuur naast mijn raam heb gehangen, en wil verder in mijn kersverse dagboek schrijven. Maar het fotootje hier voor mij

op de tafel, dat fotograaf Snoeck vorige week in zijn splinternieuwe, nog naar verf ruikende studio van mij heeft gemaakt, leidt me af van mijn geschrijf.

Ik herken mezelf amper. Niet dat ik het kiekje niet mooi vind, maar die op zijn paasbest opgetutte Marie Pauwels ben ik niet.

‘Ffwieuw!’ floot Fiele toen hij de foto zag. ‘Je lijkt wel een filmster, Marie! Als Nolle die foto gaat zien, komt er vast damp uit zijn oren.’

‘En van tussen zijn benen,’ voegde hij er fluisterend achter de rug van va en moe aan toe. ‘Haha!’

Vooraf mijn haar maakt iemand anders van mij. Niet het gewone, eenvoudige boerenmeisje van zestien uit Meenbeek, maar meer een chique stadsdeerne van in de twintig. Moe stond erop dat we eerst langsgingen bij Mariette, de coiffeuse van het dorp, voordat we naar fotograaf Snoeck trokken. Zij vindt de foto, waarvan sinds gisteren een vergroting netjes ingelijst naast de pendule hangt, prachtig. Al vond ze het eerst jammer dat ik niet mooi recht in de lens kijk. Maar volgens de vrouw van fotograaf Snoeck is dat momenteel uit de mode, waarop ze ons een hoop foto’s van zwoel naast de lens starende modellen en filmdiva’s liet zien.

Ik blijf maar naar het kiekje kijken en heb het wat vreemde gevoel dat ik mezelf op de foto niet recht in de ogen durf te zien. Gelukkig is mijn haar intussen weer normaal, net als mijn lippen en wenkbrauwen, die de vrouw van fotograaf Snoeck per se wat wilde bijwerken, en zie ik er intussen weer als mezelf uit, zoals op de foto’s die moe met haar Brownie Kodak maakte toen we nog in Amerika woonden.¹

Helaas ging de koffer met het fototoestel, al die schitterende kiekjes, Rabbit, het witte lappenkonijnenpoppetje dat Misala voor mij maakte en het boek van Alice in Wonderland, waaruit moe en Fiele altijd voorlazen, verloren op de boot toen we negen jaar geleden weer naar België kwamen wonen. Al staan veel van die foto’s waarop nonkel Berre, Fiele en ik vrolijk recht in de lens lachen, nog altijd haar-

1 Zie Marc de Bel, *Mette*, Van Halewyck, Antwerpen 2015.

scherp in mijn geheugen gegrift. Zoals ook de foto waarop de nog kleine Misala in de zon op het trapje voor ons houten huis in Annawan zit. Stralend en zich nog onbewust van de vreselijke dingen die daar later zouden gebeuren...

Ik neem mijn vulpen en lees het laatste stukje dat ik schreef in dit poëziealbum, dat Fiele heeft betaald met een deel van de centen die hij vorige week won bij de weddenschap in 't Wit Konijn, waarbij bijna iedereen Briek Schotte als winnaar van de Ronde van Vlaanderen had gekozen en alleen hij en Nolle Meirlaen, of Nolle Sansebozze,² zoals Fiele zijn beste vriend en eeuwige geluksvogel noemt, hun centen op Rik Van Steenberghe hadden ingezet.

Oskar, een al wat oudere soldaat die eventjes bij ons op de Steenbeekboshoeve was ingekwartiert en beste maatjes was met Max, onze hond, stopte mij altijd stiekem chocolade toe. Stiekem, want va wilde niet dat wij ook maar iets van die kerels aannamen, ook al meenden ze het goed.

Oeps, 'ingekwartiert' is natuurlijk met een d.

Ik voel weer de strenge blik van zuster Elfrieda op me gericht.

'Foei, Marie. En dat voor de beste opsteller van de klas...'

Ik verbeter de fout en zit heel even weer in de zesde klas bij zuster Elfrieda, die niet alleen een fantastische juf was, maar ook heel boeiend kon vertellen. Over dingen die vroeger echt waren gebeurd. Niet alleen tijdens de Grote Oorlog, maar ook langer geleden. De hele klas hing aan haar lippen wanneer ze op vrijdagmiddag een stukje voorlas uit het boek van Jeanne d'Arc, dat ze mij aan het einde van het schooljaar cadeau gaf en dat ik intussen wel al tien keer heb gelezen en waarvan ik hele passages uit het hoofd ken.

In het dorp, slaat de kleine kerkklok, die de Duitsers in tegenstelling tot de grote niet hebben gepikt, zes keer. Ik kijk op mijn splinternieuwe polshorloge, dat ik van va en moe voor mijn verjaardag heb gekregen. Inderdaad: klokslag zes uur.

2 Sansebozze: zondagskind, geluksvogel.